

CĂRȚI DE TEATRU

Mircea MORARIU

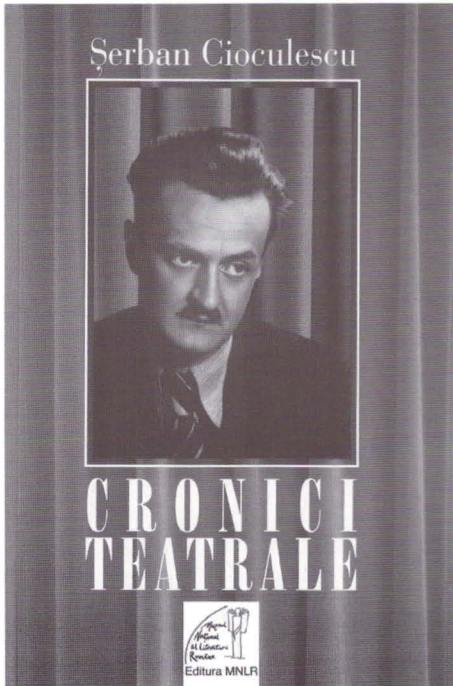
Șerban Cioculescu – critic de teatru

„Un vestigiu prețios de pe vremea criticilor normali“ – astfel l-a calificat odinioară Marin Sorescu pe octogenarul Șerban Cioculescu, într-un articol apărut în revista *Ramur*. Cu această caracterizare a socotit util să începă capitolul consacrat autorului *Vieții lui I.L. Caragiale*, Nicolae Manolescu în *Istoria critică a literaturii române – 5 secole de literatură*, mai departe apreciind că felul de critică literară practicat de Șerban Cioculescu se individualizează prin maiorescianism, cartezianism, luciditate, rezistență la cântecul de sirenă al unor metode seducătoare, dar trecătoare, ce ar presupune abandonul „criteriului subiectiv al valorii și al gustului în favoarea tratării operei ca un obiect cultural“.

Recunosc că până la apariția volumului de **Cronici teatrale** (Editura Muzeului Național al Literaturii Române, București, 2008), volum îngrijit de Simona Cioculescu, nora scriitorului, aproape că nu știam că editorul lui *Caragiale* a practicat cronică dramatică. Nu am fost însă deloc mirat să aflu acest lucru, fiindcă în perioada interbelică, dar și înainte, și după aceea, un număr apreciabil de condeie de cea mai bună calitate, cu mari performanțe în alte domenii – romancierii, poeții, dramaturgi, critici literari – au scris despre teatru. Exemplele cele mai semnificative au fost Liviu Rebreanu, Camil Petrescu ori Tudor Vianu. Ultimii doi au depășit etapa de comentatori ai fenomenului teatral curent, au fost notabili teoreticieni, toți trei au condus, mai lungi sau mai scurte perioade, Teatrul Național din București.

Experiența lor, anvergura intelectuală au fost profitabile pentru dinamizarea cronicii curente, iar consultarea scrierilor lor e obligatorie pentru comentatorul de azi al teatrului.

Șerban Cioculescu nu a fost un împătimit al cronicii de teatru, cum nu a fost nici al spectacolului teatral propriu-zis. A scris cronică puțină vreme, în perioada septembrie 1945–ianuarie 1947. S-a apropiat de respectivul gen publicistic nu din pasiune, nici din motive frivole, ci pentru a răspunde solicitării prietenești a lui Tudor Vianu care l-a rugat să „asigure“ rubrica de specialitate la un cotidian nou înființat, pe nume *Semnalul*, condus de Sebastian Șerbescu. În această calitate a scris un număr de 24 de texte, ultimul datând din ianuarie 1947, apărut însă în *Liberalul*, căci criticul a fost nevoit să se despartă de publicația în care se exersase până atunci, din cauza „cenzurii interne a gazetei“ care „înțelegea să știrbească deplina libertate a criticii. Țineam prea mult la aceasta, ca să o pun în cumpănă cu plăcerile pe care mi le-au produs lumina rampei și nenumăratele

experiențe ale scenei, în decurs de o stagiune și la începutul celei de-a doua. N-am șovăit nicio clipă. Am plecat fără regret, dar am păstrat o bună amintire frământărilor primei noastre scene și ale celorlalte 23 din Capitală, pentru frecventarea cărora un singur cronicar, oricât de activ și de mobil era, din păcate, insuficient", mărturisese Cioculescu într-un text datat 9 martie 1981, intitulat *Amintiri teatrale*, și tipărit deja în două ediții ale *Amintirilor*, îngrijite tot de Simona Cioculescu, apărute în 1981 și în 2007 și reprodus și în volumul ce face obiectul acestor însemnări. Tot în prezentul volum a mai fost inserat eseul *O simplă întrebare – Criza teatrului nostru* din 1942, dar și studiul *Întâia noastră comedie originală – Sfatul familiei* (sic!) din anul 1958, apărut în volumul *Varietăți critice* din anul 1966.

Perioada în care Șerban Cioculescu a scris cronica teatrală a fost una dintre cele mai agitate ale istoriei contemporane românești. Erau ultimii ani de existență ai companiilor particulare. Ofensiva politrucilor comuniști, care se exersau în vederea preluării totale a puterii, după abdicarea forțată a Regelui Mihai, era dintre cele mai apăsătoare. Cenzura, de asemenea. Cioculescu a adus în spațiul criticii teatrale nu doar rigoarea, cartezianismul și maiorescianismul ce l-au făcut unul dintre cei mai importanți critici literari, ci și rectitudinea morală. Nu a fost intimidat de ascensiunea rapidă a lui Aurel Baranga, debutant în dramaturgie cu piesa *Bal la Făgădău*, trecut de partea comuniștilor (Baranga va fi cel care va scrie versurile primului Imn de Stat al Republicii Populare Române), îi va comenta cu spirit critic creația și își va începe cronica la *Nevasta pantofarului (Minunata pantofăreasă)* în felul următor: „Slavă Domnului! Înzestratul scriitor spaniol Federigo (sic!) García Lorca, ucis de franchiși, pentru ideile lui politice, nu a scris teatru propagandistic!”. Șerban Cioculescu va saluta însă deschiderea *Teatrului Muncitoresc* nu din oportunism, ci fiindcă era convins de misiunea pedagogică a artei teatrului și de rostul acesteia în educarea unei consistente părți dintre locuitorii Bucureștiului.

Criticul teatral e îndatorat celui literar. De unde atenția cu care primul zăbovește asupra textului dramatic. O face atunci când dă seama despre premiere absolute cu texte de Alexandru Macedonski (*Le fou?*), Camil Petrescu (*Mitică Popescu*), Mihail Sebastian (*Ultima oră*, reprezentată postum), Felix Aderca (*Zburător cu negre plete*), Mircea Ștefănescu (*Casa cu două fete, Rețeta fericirii*), Alexandru Kirițescu (*Dictatorul*), Tudor Mușatescu (*Madona, Al 8-lea păcat, Profesorul de franceză*), Anton Bibescu (*Cine e nebun?*), Lucia Demetrius (*Turneu în provincie*), Tudor Șoimar (*Furtună în Olimp*). Dar și când va scrie despre piese clasice, asemenea *Strigoilor* lui Ibsen, *Macbeth*-ului shakespearian, textului lui Lorca deja menționat, ori despre *Înșir'țe mărgărite* de Victor Eftimiu. Cioculescu vede în regizor „un colaborator” al dramaturgului și nimic mai mult, nu este, în chip evident, adeptul inovațiilor regizorale. De unde felul în care e comentat celebrul *Macbeth cu măști* al lui Ion Sava: „Spectacolul a fost plastic, dar nu a fost decât atât: o solicitare vehementă a ochiului, cu un amestec neobișnuit de satisfacție și de iritări”. Nu își va schimba opinia nici în anul 1981, când toată lumea teatrală românească va socoti montarea lui Ion Sava drept un moment crucial în teatralizarea teatrului românesc, iar în *Amintirile teatrale* îl va numi „o catastrofă”. Jocul actoricesc e comentat cu rigoare, nimeni din distribuție nu e uitat, nu e trecut la „și alții”, chiar dacă adesea calificativele sunt, în chip limpede, de circumstanță. Nu și gratuite.

Cronicile teatrale ale lui Șerban Cioculescu au meritul de a surprinde viața artistică bucureșteană din perioada respectivă (criticul comentează deopotrivă spectacole de operetă). Lectura lor e dintre cele mai utile.

Șerban Cioculescu, *Cronici teatrale*, Editura Muzeului Național al Literaturii Române, București, 2008.